

Tanulmány

Tóth Máté

A szinesztéziás kifejezések fogalmi háttéréről¹

Tanulmány

Abstract

The study of linguistic synesthesia, i.e. the seemingly incompatible integration of concepts associated with distinct sensory domains on the level of linguistic expressions, revolves around three major issues: (i) the relationship between synesthesia as a neuro-psychological and a verbal phenomenon; (ii) the directionality of the synesthetic transfer from one sensory domain to another; and (iii) the conceptual motivation of synesthetic expressions. The present paper takes a closer look at this latter issue. After giving a review of existing approaches to the conceptual background of verbal synesthesia, i.e. the metaphor, the metonymy and the literal view, I will point out that all these approaches are based on some cross- or supra-modally common conceptual dimensions in two or more sensory domains. Furthermore, I will argue that synesthetic expressions are more varied regarding their conceptual background than earlier assumed and some of them are not based on cross-modal similarities or correspondences but rather on (a) the (recurrent) co-occurrence of stimuli belonging to different sensory modalities and/or on (b) intra-modal similarities, hence they can be considered genuinely metonymic.

Keywords: synesthesia, metaphor, metonymy, synesthetic expressions, sensory words, sensory linguistics

1 Bevezetés

A szinesztézia fogalma rendkívül sokféle jelenséget ölel fel, melyek gyakran alapvetően eltérő természetűek. A szakirodalomban általában különbséget tesznek neuro-pszichológiai és nyelvi szinesztézia között (pl. Cacciari 2008, Yu 2012 vagy Vogt 2013). Valós vagy szűkebb értelemben vett szinesztézián egy viszonylag ritka neuro-pszichológiai állapotot értenek, amelyben egy adott érzékterületről származó inger egy másik érzékterületen tapasztalható érzetet gerjeszt, ilyen például a színhallás (fotizmus) jelensége, illetve fordítottja az ún. fonizmus vagy éppen a különféle szín-betű és szín-számjegy asszociációk (vö. Grossenbacher & Lovelace 2001, Cacciari 2008). Ezzel szemben a nyelvi szinesztézia (az angol nyelvű szakirodalomban: szinesztéziás metafora) nyelvi szinten integrál különböző érzékterületekhez tartozó fogalmakat (pl. *harsogó színek, meleg hangok, édes dallam*).

A neuro-pszichológiai szinesztéziát félretéve, önmagában a nyelvi szinesztézia is rendkívül változatos jelenség, amely számos nézőpontból tanulmányozható. Vizsgálata azért is bír különös jelentőséggel a kognitív nyelvészet számára, mert ezekben a kifejezésekben közvetlenül

¹ Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-04-II kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

kapcsolódik össze az érzékelés, a testi tapasztalat, a fogalomalkotás és a nyelv, így értékes felismerésekkel szolgálhat a kognitív nyelvészet egyik központi elgondolásáról, az elme és a nyelv testesültségére vonatkozó nézetről.

A nyelvi szinesztézia kognitív nyelvészeti vizsgálata a szakirodalom tanúsága szerint alapvetően három kérdés köré összpontosul.² Az első kérdés arra vonatkozik, hogy a nyelvi szinesztézia milyen viszonyban van a valós, neuro-pszichológiai szinesztéziával. A kérdésre adott válaszok egyik végpontján azt a nézetet találjuk, miszerint a két jelenség között szoros összefüggés állapítható meg. Ezzel szemben mások azt állítják, hogy két alapvetően különböző természetű jelenségről van szó, melyek legfeljebb közvetve hozhatók összefüggésbe egymással (pl. Winter 2019). Míg olyan kutatókat is találunk, akik bár nem tagadják, hogy a neuropszichológiai és a nyelvi szinesztézia eltérő jelenségek lennének, azonban rámutatnak arra is, hogy az egyik vizsgálatának eredményei megtermékenyítő hathatnak a másik vizsgálatára is (pl. Cacciari 2008).

A szinesztéziás kifejezések talán legtöbbet tárgyalt jellemző vonása, hogy a szinesztéziás jelentésátvitel általában egy bizonyos irányt követ (pl. Ullmann 1951, P. Dombi 1974, Williams 1976, Yu 2003, Shen 1997 és 2008, Sadamitsu 2003, Strik Lievers 2015, Kumcu 2021, Fishman 2022). Az empirikus megfigyelések szerint bizonyos érzékterületek általában inkább forrástartományként működnek, míg mások jobbra céltartományként fordulnak elő, az érzékterületek között metaforikus projekció pedig egy alapbeállítás szerinti, egyirányú utat látszik követni: TAPINTÁS > ÍZLELÉS > SZAGLÁS > HALLÁS > LÁTÁS. Az újabb és újabb adatok tükrében az irányultságra vonatkozó modelleket számos szerző módosította és finomította már részleteiben, így az itt vázolt irány számos verzióban megtalálható a szakirodalomban. Ugyanakkor ezek mindegyike az érzékterületek egyfajta hierarchiáján alapul, az egyes szerzők álláspontja pedig leginkább abban tér el, hogy milyen elméleti megfontolások és kritériumok mentén próbálják meg felállítani a megfigyelt irányultság alapjául szolgáló „rangsort” az egyes érzékterületek között.

A nyelvi szinesztézia vizsgálata kapcsán felmerülő harmadik kulcsfontosságú, bár kevesebbet tárgyalt kérdés a szinesztéziás kifejezések fogalmi háttérét érinti: Milyen fogalmi szerkezetek és műveletek húzódnak meg a szinesztéziás kifejezések mögött? Ebben a tekintetben alapvetően három látszólag versengő megközelítéssel találkozhatunk. A legelterjedtebb nézet a szinesztéziás kifejezéseket egyértelműen metaforának tekinti, hiszen két jól elkülönülő fogalmi tartományt, két különböző érzékterületet kapcsolnak össze valamilyen közöttük észlelhető hasonlóság alapján (pl. Taylor 2003, Yu 2003, Vogt 2013, Strik Lievers 2017 és 2018, Zhao et al. 2022). Ugyanakkor a kilencvenes évek végén és a kétezres évek elején a fogalmi metonímia kutatásának előtérbe kerülésével egyre több kutató hangsúlyozta, hogy a szinesztéziás metaforák – a legtöbb, ha nem minden metaforához hasonlóan – (legalábbis valamilyen mértékben) metonimikusan motiváltak (pl. Ullmann 1951, Dirven 1985, Barcelona 2003a és 2003b, 2014, Sadamitsu 2000 és 2003). Érvelésük szerint a tartományok közötti szinesztéziás átvitel gyakran valamilyen közös tapasztalati alapra vezethető vissza, vagy az átvitelt megelőzi a metaforában résztvevő tartományok egy-egy aspektusának vagy dimenziójának fogalmi kiemelése a forrás- és a céltartományon belül, azaz a szinesztéziás kifejezések nem teljes érzéktartományokat (pl. LÁTÁS, HALLÁS), hanem csak azok bizonyos aspektusait kötik össze. Végezetül pedig a monoszém vagy szó szerinti megközelítésben számos érzékelésre vonatkozó melléknév valójában se nem metaforikus, se nem metonimikus, hanem egyetlen alulspecifikált jelentéssel bír, amely

² A nyelvi szinesztézia kapcsán felmerülő kérdések frissebb áttekintéséhez lásd Strik Lievers et al. (2021).

nem korlátozódik egyértelműen és kizárólagosan egyik érzékterülete sem, hanem többre vonatkoztatva is használható (pl. Rakova 2003, Paradis & Eeg-Olofsson 2013, Paradis 2015, Winter 2019). Bár úgy tűnhet, hogy az említett három megközelítés nem egyeztethető össze egymással, a későbbiekben igyekszem rámutatni egy közös alapvető vonásukra.

A jelen tanulmány az első említett kérdésben nem foglal állást, ugyanis ez részletesebb tárgyalást igényelne, és érvelésem szempontjából itt majd kevesebb relevanciával bír. A szinesztéziás metaforák kapcsán megfigyelt irányultságot mindössze néhány ponton fogom érintőleg megemlíteni, mivel figyelmem fókuszában a harmadik, a szinesztéziás kifejezések fogalmi háttérére vonatkozó kérdéskör áll. Az általam javasolt megközelítés erősen támaszkodik a metonimikus nézet képviselőinek meglátásaira, hiszen azt állítja, hogy a szinesztéziás kifejezések egy jelentős része alapvetően metonimikus, mivel nem érzékterületeken átívelő hasonlóságokon vagy megfeleléseken alapulnak, hanem (a) különböző érzékterületekhez tartozó ingerek együttes előfordulásán és/vagy (b) érzékterületen belüli hasonlóságokon.

Ennek megfelelően a tanulmány a következőképpen épül fel. Miután a 2. részben differenciálom a szinesztézia fogalmát, röviden felvázolom a szinesztéziás kifejezések fogalmi háttérére vonatkozó metaforikus (3. rész), metonimikus (4. rész) és szó szerinti (5. rész) nézetet, rámutatva ezek közös érintkezési pontjaira, illetve összeegyeztethetőségükre. A 6. részben bemutatom, és néhány példával szemléltetem a saját megközelítésemet, mely számos szinesztéziás kifejezést alapvetően metonimikusnak tekint. Végezetül eredményeimet és a jövőbeli kutatások lehetséges irányait a tanulmányt záró konklúzióban foglalom össze.

2 A szinesztézia fogalmának differenciálása

Tágabb értelemben véve a szinesztézia fogalma rendkívül heterogén jelenségeket ölel fel. Ha félre is tesszük a neuro-pszichológiai szinesztézia különféle megnyilvánulási formáit, és figyelmen kívül hagyjuk arra irányítjuk, hogy a nyelv hogyan találja meg és tükrözi az érzékelés különféle módjai közötti, érzékterületeken átívelő megfeleléseket, tehát csak a nyelvi szinesztéziára koncentrálnunk, még mindig nyelvi kifejezések rendkívül sokszínű csoportját kapjuk.

Az érzékterületek közti megfeleléseken alapuló nyelvi kifejezések, azaz az érzékelés metaforái alapvetően háromfélék lehetnek (O'Meara et al. 2019: 2–3): Az érzéktartomány³ lehet (i) a metafora forrása, (ii) a metafora célja, illetve találunk olyan eseteket is, ahol (iii) mind a forrás, mind pedig a cél egy-egy érzéktartomány. Az első típusú metaforákban az ÉRZÉKELÉS forrástartományként olyan fogalmak megragadását szolgálja, melyek elsődlegesen nem köthetők az érzékeléshez, mint például A TUDÁS LÁTÁS vagy A MEGÉRTÉS HALLÁS metaforák (pl. *nem látja a lényegét, meghallja az idők szavát*). A második típusba tartozó metaforák fordított irányban működnek: Céltartalmuk az ÉRZÉKELÉS, melyet elsődlegesen nem az érzékeléshez kapcsolódó forrástartalmak segítségével értelmeznek. Így például az auditív tapasztalatok gyakran mozgásként és térbeli fogalmakként jelennek meg (pl. *magas és mély hangok, emelkedő és ereszkedő hanglejtés*).⁴ Míg a harmadik csoportba tartozó metaforák az előbbi kettőt kombinálják, azaz két különböző érzéktartományból származó fogalmat integrálnak, mint például a *harsogó színek, az éles hang* vagy az *édes illat* kifejezésekben. Az érzékelési modalitások közötti megfelelések ez utóbbi típusát megvalósító kifejezéseket az angol nyelvű szakirodalom leginkább szinesztéziás metaforákként ismeri.

³ Érzéktartomány alatt az egyes érzékterületeken alapuló fogalmi tartományokat értem.

⁴ További példákhoz és részletes elemzésükhöz lásd: Julich (2019).

A különféle szinesztéziás jelenségek egy hasonló és kompatibilis osztályozását állította fel Vogt (2013) is, aki különbséget tesz a szinesztézia valós és pszeudo formái között, és az imént említett három esetet mind a pszeudo-szinesztéziához sorolja, ezzel is hangsúlyozva a neurológiai és a nyelvi szinesztézia alapvetően eltérő természetét. A nyelvi szinesztézián belül pedig megkülönbözteti egyrészt az absztrakt fogalmi pszeudo-szinesztéziát (az első két fenti típus), másrészt pedig a perceptív-inferenciális metaforákat (a fenti harmadik típus). Jelen tanulmányban figyelmemet ez utóbbiakra korlátozom, ugyanakkor mivel éppen azt a lehetőséget szeretném hangsúlyozni, hogy ezek a kifejezések nem feltétlenül metaforikusak, a továbbiakban egyszerűen szinesztéziás kifejezésként fogok rájuk hivatkozni.

3 A metaforikus nézet

A fenti két osztályozás és a szakirodalom általánosan bevett terminushasználata is jól jelzi, hogy a szinesztéziás kifejezések metaforikusságát illetően széles körű konszenzus alakult ki. Strik Lievers (2017: 87) szerint ez a nézet olyannyira elterjedt és elfogadott, hogy a legtöbb szerző nem is érzi szükségét annak, hogy részletesebben kitérjen a terminus használatának indoklására.

A szinesztéziás metaforák több szempontból is különleges metaforák, de talán az a legérdekesebb bennük, hogy látszólag szembemennek a metaforikus leképezések esetében megszokott irányultsággal, mely általában a konkrétabb, a közvetlenebb (testi) tapasztalaton alapuló és egyszerűbben megragadható fogalmaktól tart az absztraktabb és nehezebben megfoghatók felé (pl. Lakoff & Johnson 1980, 1999, Kövecses 2002, 2019: 327, O’Meara et al. 2019). Ennek megfelelően az ÉRZÉKELÉS ideális forrástartomány, azonban kevésbé valószínű, hogy a metaforikus konceptualizáció céltartománya legyen (O’Meara et al. 2019: 4). A szinesztéziás metaforák esetében azonban mégis ez a helyzet, ráadásul nincs egyértelmű aszimmetria a forrás és a cél között az elvont-konkrét szembenállás tekintetében sem. Más szóval igen nehéz pontosan meghatározni, hogy milyen tekintetben is lenne például a HALLÁS konkrétabb és testileg közvetlenebbül megtapasztalható, mint a LÁTÁS a *harsogó színek* kifejezés esetében.

Kiutat jelenthet a problémából, ha azt feltételezzük, hogy a szinesztéziás metaforák céltartalma nem egy egész érzéktartomány, tehát nem a LÁTÁS, a HALLÁS, a SZAGLÁS, az ÍZLELÉS vagy a TAPINTÁS önmagában, hanem ezek egy bizonyos tulajdonsága vagy fogalmi dimenziója, például INTENZITÁSA, MÉRETE, VILÁGOSSÁGA vagy éppen IDŐTARTAMA, melyek azonban már kellően absztrakta ahhoz, hogy a metafora céltartalmaaként funkcionáljanak (Kövecses 2019: 344). Ebben a megközelítésben tehát az egyes érzékterületekről alkotott fogalmaink néhány absztrakt dimenzió mentén jellemezhetők (vö. Levinson & Majid 2014: 413–414), a szinesztéziás metaforák pedig az ilyen dimenziók közötti, érzékterületeken átívelő megfeleléseken és párhuzamokon alapulnak. Az érzékelés metaforáival foglalkozó kutatók közül többen is azt tűzték ki célul, hogy feltárják az egyes érzéktartományokat alkotó dimenziókat, így felfejtve az érzékeléssel kapcsolatos metaforák mögött meghúzódó, érzékterületeken átívelő megfeleléseket (pl. Kövecses 2019, Ibarretxe-Antuñano 1999a, 1999b, 2019).

A szinesztéziás metaforák egy másik gyakran tárgyalt sajátossága, hogy az érzéktartományok közötti megfelelések alapjául szolgáló fogalmi dimenziók vagy tulajdonságok metaforikus átvitele általában egy meghatározott irányt követ. Az érzékterületek elvontságához-konkrétságához, valamint az egyes érzéktartományokat alkotó dimenziókhoz szorosan kapcsolódik

tehát az a kérdés, hogy mely érzéktartományok szolgálhatnak inkább forrásként, és mely érzéktartományok jelennek meg inkább célként. Úgy tűnik, érzékeink és a rájuk épülő érzéktartományaink nem egészen egyformák ebben a tekintetben, hiszen a szakirodalomban gyakran és jól dokumentált jelenség, hogy bizonyos érzéktartományok általában ideálisabb forrástartományok, míg mások esetében valószínűbb, hogy célként funkcionálnak. Az egyes érzéktartományok metaforikus cél- és forrástartományként való egyenetlen eloszlásának magyarázatát általában kulturális jelentőségükben, az adott nyelven belül eltérő gazdagságú lexikalizáltságukban, illetve az őket alkotó dimenziókban vagy tulajdonságokban keresik.

Számos hipotézis született már a szinesztéziás metaforák által követett irányultságra vonatkozóan, melyek célja, hogy magyarázatot adjanak az egyik tartományból a másikra történő leképezések irányában megfigyelt tendenciákra és szabályszerűségekre. A legtöbb ilyen hipotézis megpróbálja beazonosítani az egyes érzéktartományokat alkotó tulajdonságokat (például az ingerforrás és az észlelő közötti közelség/távolság, hozzáférhetőség stb.). Majd ezek alapján alacsonyabb és magasabb rendű érzéktartományokra osztja fel őket, megállapítva, hogy a szinesztéziás átvitel az alacsonyabb rendű érzéktartományoktól (az ideálisabb forrástartományoktól: TAPINTÁS, ÍZLELÉS, SZAGLÁS) halad a magasabb rendűek felé (valószínűbb céltartományok: HALLÁS és LÁTÁS) (pl. Ullmann 1951, Williams 1976, Yu 2003, Shen 1997 és 2008 vagy Sadamitsu 2003).

Mint látható, az egyes érzéktartományokat alkotó tulajdonságok és tartományok közötti megfeleltetésük központi szerepet játszanak a szinesztéziás metaforák vizsgálatában. Vogt (2013: 30–36) például a fogalmi keretek és a fogalmi integráció eszközeivel elemzi a szinesztéziás jelző–főnév szerkezeteket. Véleménye szerint az olyan kifejezésekben, mint a *harsogó színek*, a jelző és a főnév különböző fogalmi keretekhez tartoznak. A HALLÁS (pontosabban a HANGOK) és a LÁTÁS (pontosabban a SZÍNEK) fogalmi keretét pedig egy sor, az adott keretre jellemző dimenzió alkot. A hangok esetében ilyen például a HANGMAGASSÁG, a HANGERŐ, az ERŐSSÉG vagy éppen a MINŐSÉG, míg a színek esetében többek közt a SZÍNÁRNYALAT, az ÉLÉNKSÉG, a TELÍTETTSÉG, az ÉRZELMI HATÁS stb. Vogt rámutat továbbá, hogy a *harsogó* melléknév az említett dimenziók némelyikének értékét mind a két tartományban jellemezheti. A HANGOK esetében ilyen értékek lehetnek a NAGY HANGMAGASSÁG, az ERŐS INTENZITÁS, a HANGMINŐSÉG és az ASPEKTUÁLIS JELLEG. A SZÍNEK esetében pedig a SZÍNÁRNYALAT, az ERŐS TELÍTETTSÉG, a MINŐSÉG AZ ÉSZLELŐ SZEMSZÖGÉBŐL és AZ ÉSZLELŐRE GYAKOROLT PSZICHOLÓGIAI-ÉRZELMI HATÁS. A *harsogó színek* szinesztéziás metafora pedig fogalmilag integrálja a melléknév által jellemzett, mindkét keretben közös értékeket.

4 A metonimikus nézet

Mivel a szinesztéziás metaforák különböző érzéktartományok fogalmi dimenziói közötti megfeleléseken vagy párhuzamokon alapulnak, az általánosan elfogadott nézet szerint a nyelvi szinesztézia lényegét tekintve metaforikus természetű (vö. Strik Lievers 2017: 83). Ugyanakkor a fogalmi metonimiára irányuló megnövekedett figyelemnek köszönhetően egyre több kutató ismerte fel és hangsúlyozta a metonímia alapvető szerepét az emberi gondolkodásban és nyelvben. Ennek eredményeképpen olyan alternatív javaslatok születtek, melyek szerint a szinesztéziás kifejezések metonimikus motiváltságúak is lehetnek (elsősorban Dirven 1985, valamint Barcelona 2003a és 2003b). Annak ellenére, hogy ezek a javaslatok nem váltak általánosan

elterjedtté és elfogadottá, a szinesztéziás kifejezések fogalmi háttérével foglalkozó legújabb munkák mégsem hagyják őket figyelmen kívül (vö. Strik Lievers 2017, 2018, Winter 2019).

Intuitív módon könnyen belátható, hogy miért lehet releváns a metonímia fogalma a szinesztéziás kifejezések szempontjából, hiszen a nyelvi szinesztéziában mind a cél-, mind pedig a forrástartalom az ÉRZÉKELÉS általánosabb, tágabb tudásszerkezetéhez tartozik. Mindemellett az emberi érzékelés alapvetően multiszenzoros. Környezetünket szinte mindig egyidejűleg több különböző csatornán keresztül és több eltérő természetű ingerforrásból érzékeljük, így a különböző érzékterületekhez tartozó ingerek gyakran együttesen fordulnak elő, és együtt érzékeljük őket. Ezáltal pedig az egyébként különböző érzéktartományokhoz tartozó fogalmaink érintkezésbe léphetnek egymással, egymáshoz közelivé válhatnak egy-egy szituáció nyelvi leképezésében. Ez a fajta kontiguitás pedig a metonímia alapvető jellemzője.

Ha két egyidejűleg érzékelt inger rendszeresen kéz a kézben jár, rendre ismétlődő együttes előfordulásuk következtében fogalmi rendszerünkben is összekapcsolódhatnak. Ezen a lehetőségen alapul Dirven (1985: 87) megközelítése, aki a szűkebb értelemben vett metaforára, a metonímiára és a szinesztéziára a tágabb értelemben vett metafora altípusaiként tekint. Rámutat, hogy például a *meleg színek* kifejezés esetében a jelentésátvitel nem a TAPINTÁS és a LÁTÁS közös vagy hasonló dimenziói közötti megfeleléseken alapul, hanem azon a visszatérő tapasztalatunkon, hogy a meleg érzete gyakran bizonyos színekkel (például a nap, a tűz vagy valamilyen izzó tárgy színével) együtt fordul elő (Dirven 1985: 99). Más szóval a MELEG fogalma nem közvetlenül kapcsolódik a SZÍNEK fogalmának egy bizonyos tulajdonságához, hanem egy metonímián keresztül. A MELEG fogalmát tapasztalataink rendszerében metonimikusan összekapcsoljuk a meleget árasztó dolgokkal (tűz, napfény stb.), melyek nagyon gyakran pirosas, sárgás vagy narancssárgás színűek.

Strik Lievers (2017: 91) elutasítja, hogy a *meleg színek* kifejezéshez hasonló nyelvi szinesztéziák metonímiák lennének a két érzékterület fogalmi érintkezése miatt, és két okból is a metaforikus nézet mellett érvel. Először is rámutat, hogy a fenti elemzés számos szinesztéziás kifejezés esetében nem állja meg a helyét. Ebben a tekintetben tökéletesen egyetértek az érvelésével, hiszen például a *harsogó színek* kifejezésben sem azért jellemezhetők harsogóként a színek, mert fogalmi rendszerünkben metonimikusan kapcsolódnának valamilyen harsogó hangot adó dologhoz. Másrészt Prandi (2017) munkájára hivatkozva és egy prototipikus metonímia példáján keresztül (*I drank one glass*) amellet érvel, hogy míg a metonímia egyszerűen leírja vagy explicitté teszi a forrás és a cél között már meglévő fogalmi viszonyt (a példában: TARTÁLY és TARTALMA), addig a szinesztézia létrehozza azt. Ezáltal a cél egy olyan tulajdonságot kap a forrástól, amellyel eredendően nem rendelkezik.

Azonban ez a második érv már nem feltétlenül meggyőző, ha tekintetbe vesszük, hogy a metonímia forrás- és céltartalma közötti kapcsolat sem mindig jelezhető előre pontosan, gyakran esetleges viszonyról van szó. Panther és Thornburg (2007: 242) szerint a metonímia egyik alapvető vonása, hogy a cél és a forrás közötti viszony fogalmilag nem szükségszerű, csak elméletben feltételezhető és esetleges. Így az idézett angol példára vonatkoztatva megállapítható, hogy italt nem csak pohárból lehet fogyasztani, egy pohárban pedig nem csak ital lehet. Tehát önmagában abból a tényből, hogy a poharat rendeltetése szerint arra használjuk, hogy igyunk belőle, logikailag még nem következik feltétlenül, hogy a pohár olyasmit tartalmaz, amit megihatunk. Ilyen tekintetben tehát a prototipikus metonímiák mégsem térnek el a *meleg színek* kifejezéstől, melynek metaforikus volta mellett éppen azzal érvel Strik Lievers (2017: 91), hogy abból, hogy a tűz meleg és piros, nem következik, hogy a piros meleg. Meglátásom

szerint a két példa alapvetően nem különbözik egymástól, és mindkettő metonimikusan motivált, mindössze a forrás és a cél közötti viszony erősségének tekintetében mutatnak fokozati eltéréseket, tehát a PIROS és a MELEG közötti fogalmi viszony kevésbé szoros, mint a TARTÁLY és a TARTALMA közötti kapcsolat. Ezzel a lazább fogalmi kapcsolattal magyarázható az is, hogy a kifejezés gyakran olyan dolgok színére is utalhat, amelyek egyáltalán nem bocsának ki meleget, és talán éppen ezért érződik metaforikusabbnak, mint az imént tárgyalt prototipikus metonímia. Mindazonáltal a két tartalmat összekötő viszony gyengesége még nem zárja ki a kifejezés metonimikus motiváltságát.

Ugyanakkor önmagában véve a fogalmi érintkezés – jelen esetben a két érzet gyakori együttes észlelése – még nem lenne elegendő ahhoz, hogy metonímia jöjjön létre, hiszen amint arra Barcelona rámutat (2003b: 238, 2011: 14, 2014: 15) a metonímia forrása és célja nem egyszerűen érintkezik egymással fogalmilag, hanem ugyanahhoz a funkcionális tartományhoz tartoznak, és egy ún. pragmatikai funkció köti össze őket. Ennek megfelelően mikor Barcelona (2003a: 35–39, 2003b: 242–244, 2011: 46–47, 2014: 18–19) a szinesztéziás metaforák metonimikus motiváltsága mellett érvel, nem pusztán a fogalmi érintkezésre támaszkodik. Érvelésének kiindulópontja az a hipotézis, hogy minden metafora metonimikusan motivált, és ebből a szempontból a szinesztéziás metaforák sem képeznek kivételt. Metonimikus motiváltság alatt pedig azt érti, hogy a fogalmi metonímia a metafora előfeltétele; azaz ahhoz, hogy létrejöjjön a metaforikus leképezés, előbb metonimikusan kell konceptualizálnunk a forrást és a célt, a metafora pedig nem egész fogalmi tartományokkal, hanem azok metonimikusan aktivált és kiemelt altartományjaival operál.

Barcelona szerint a szinesztéziás metaforák metonimikus motiváltsága alapvetően kétféle lehet. Az első lehetőség, hogy a forrás és cél közötti viszony, mely a kettő közötti fogalmi érintkezésen és funkcionális kapcsolaton alapul, dekontextualizálódik és generalizálódik. Így például a *meleg színek* esetében dekontextualizálódik és generalizálódik az a visszatérő tapasztalatunk, hogy számos meleget adó dolog pirosas, sárgás vagy narancssárgás színű, és kiterjeszthetővé válik olyan esetekre is, ahol egyáltalán nem tapasztalható meleg. A második lehetőség, hogy mind a cél-, mind pedig a forrástartományt metonimikusan értelmezzük egy közös altartomány vagy aspektus szemszögéből (Barcelona 2011: 46). A *harsogó színek* esetében például nem a HALLÁS teljes tartományát vetítjük rá a SZÍNEK teljes tartományára, hanem csak az egyik metonimikusan értelmezett altartományuk vagy aspektusuk vesz részt a metaforikus projekcióban, egészen pontosan a normától valamilyen tekintetben elütő, magukat az észlelő figyelmére rákényszerítő színeket értelmezzük metaforikusan a normától eltérő hangok révén. Hasonlóképpen az *édes dallam* kifejezésben a ZENE és az ÉDESSÉG tartományát metonimikusan értelmezzük az észlelőre gyakorolt kellemes hatásuk perspektívájából. Mint látható, Barcelona nem vitatja, hogy ezek a kifejezések metaforikusak lennének (következésképpen szinesztéziás metaforaként hivatkozik rájuk), hanem azt állítja, hogy a metaforák általában véve magukban foglalnak egy metonimikus lépést, amely aktiválja és kiemeli a forrás és a cél azon altartományait, amelyek részt vesznek a metaforikus leképezésben.

Strik Lievers a metaforikus nézet képviselőjeként szintén megállapítja, hogy a metonímia és a szinesztézia interakcióba léphetnek egymással, és együttesen is előfordulhatnak egy-egy kifejezésben (2017: 94–95, 2018), ugyanakkor meglátása szerint nem úgy, ahogyan azt Barcelona felvázolja. A *harsogó színek* elemzése kapcsán elutasítja Barcelona megközelítését, és azt állítja, hogy a kifejezés értelmezéséhez nem szükséges felismerni a hasonlóságot az észlelő által a normától elütő hangokra és a normától elütő színekre adott reakciók között. Meglátása szerint ugyanis a *szín* főnév által jelölt fogalom csak akkor értelmezhető úgy, hogy elüt a normától és

erősen megragadja az észlelő figyelmét, ha már szintaktikai kapcsolatban áll a *harsogó* melléknévvel. Ez a szintaktikai viszony pedig a szinesztéziás metaforákra jellemző fogalmi konfliktust idéz elő a forrás és a cél között, mely nem oldható fel, mivel nem találunk köztük konzisztens viszonyt. Ezért Strik Lievers szerint a kifejezés metaforikus, szemben például az olyan metonimiákkal, mint a ***Harsogó zöld-fehérek*** *özönlöttek ki a stadionból*, ahol a zöld-fehér színt, az ilyen színű mezben játszó futballcsapatot és a futballcsapat szurkolóit összekötő konzisztens (bár áttételes, láncolatot alkotó metonimikus) viszony feloldja a HANGOK tartományához tartozó jelző és a SZÍNEK tartományához tartozó főnév közötti fogalmi konfliktust.⁵ Strik Lievers elemzése annyiban helytálló, hogy a *harsogó színek* és a *harsogó zöld-fehérek* kifejezések eltérően működnek, hiszen utóbbi esetben a főnévi fej metonimikus értelmezést kap, így szorosabb értelemben véve nem is szinesztéziás kifejezés. Ugyanakkor mégis további magyarázatra szorulna, hogy a *harsogó színek* értelmezése miként jöhetne létre anélkül, hogy felismernénk a forrás és a cél közös aspektusait, és egyáltalán mi tenné lehetővé a *harsogó* melléknév és a *színek* főnév szintaktikai összekapcsolását. A *harsogó zöld-fehérek* esetében nyilvánvaló, hogy a *harsogó* és a *zöld-fehérek* szintaktikai kombinációját az teszi lehetővé, hogy metonimikusan kiaknázhadjuk a *színek*, a csapat és a szurkolók közötti konzisztens viszonyt, azonban Strik Lievers nem ad magyarázatot arra, hogy mi teszi lehetővé a *harsogó* és a *színek* kombinációját.

5 A szó szerinti nézet

A jelzős főnévi szerkezetek formájában megjelenő szinesztéziás kifejezések vizsgálatában olyan megközelítésekkel is találkozhatunk, amelyek nem a főnév, hanem a melléknév jelentését állítják a figyelmük középpontjába, és azt állítják, hogy a melléknév jelentése se nem metaforikus, se nem metonimikus, hanem szó szerinti. Strik Lievers (2017: 92–93) ezt a megközelítést „monoszém nézetnek” nevezi, mivel abból a feltételezésből indul ki, hogy sok érzékeléssel kapcsolatos melléknév egyáltalán nem poliszém, tehát nem metaforikus vagy metonimikus jelentéskiterjesztés révén vonatkoztatható különböző érzéktartományokra, hanem egyetlen (szó szerinti) jelentéssel rendelkezik. Ez a jelentés pedig olyan tulajdonságokra vagy dimenziókra vonatkozik, amelyek egyszerre több érzéktartomány fogalmi szerkezetében is jelen vannak. Így például az INTENZITÁS fogalmi dimenziója nagy valószínűséggel minden érzéktartományunk alkotóeleme, ezért az *intenzív* melléknév nem köthető kizárólagosan egyik érzéktartományhoz sem. Rakova (2003: 142) szerint hasonlóképpen működik például a *meleg*, *hideg*, *tiszta* vagy éppen *éles* melléknév is, azaz olyan pszichológiailag és tapasztalatilag alapvető fogalmakat jelölnek, amelyek minden érzéktartományban jelen vannak.

A szó szerinti nézet (pl. Rakova 2003, Paradis & Eeg-Olofsson 2013: 22, Paradis 2015, Winter 2019) azon a meglátáson alapul, hogy tapasztalataink szinte mindig multiszenzorosak, azaz a minket körülvevő világot általában egyszerre több csatornán keresztül érzékeljük. Ebben az értelemben pedig egyik érzékterület sem tekinthető objektív módon konkrétabbnak, alapvetőbbnek vagy elsődlegesebb, mint a többi. Következésképpen nincs értelme azt feltételeznünk, hogy az érzékeléssel kapcsolatos melléknevek állítólagos alapjelentését az érzékterületek közötti hasonlóságok alapján metaforikusan átvinnénk vagy kiterjesztenénk az „eredeti” tartományból egy másik, „másodlagos” tartományra. Más szóval bizonyos melléknevek olyan tulajdonságokat hívnak elő, amelyek több érzékterületet is jellemeznek (Paradis & Eeg-Olofsson

⁵ Strik Lievers eredetileg a *loud suits* (magyarul kb. „harsogó öltönyösök”) angol példát elemzi.

2013: 22, Paradis 2015). Így például a *lág*y melléknév egy elvont, generikus szintű, szupramodális fogalmat jelöl, mely több érzékterülethez is kötődik, például a tapintáshoz, az ízleléshez, a szagláshoz vagy éppen a halláshoz, ezért a melléknév monoszémnek tekinthető az olyan kifejezésekben, mint a *lág*y érintés, *lág*y illat, *lág*y ízek, *lág*y dallam. Ugyanakkor természetesen a *lág*y melléknév mégsem ugyanazt jelenti mind a négy esetben, ugyanis a monoszém jelentésnek, azaz a LÁGYSÁG szupramodális fogalmának más és más aspektusai, zónái vagy modalitási értékei aktiválódnak bennük.

Winter (2019) szerint a szinesztéziás metaforák egyáltalán nem metaforikusak, és meggyőzően érvel amellett, hogy számos érzékeléshez kötődő melléknév multiszenzoros jelentéssel rendelkezik, referenciális hatókörük pedig egyszerre több érzékterületre is kiterjed. Ennek megfelelően a legtöbb szinesztéziás metaforának tartott kifejezés valójában egyáltalán nem tulajdonságok tartományok közötti leképezésén alapul, hanem valamilyen tapasztalati érintkezésen nyugszanak, vagy egészen egyszerűen elsődlegesen evaluatív természetűek (Winter 2019: 121).

6 Szinesztéziás metonímia

Bár a metaforikus, a metonimikus és a szó szerinti nézet elsőre talán nehezen tűnnek összeegyeztethetőnek, megítélésem szerint mégsem pusztán versengenek egymással, hanem egyrésztől ki is egészítik egymást, másrésztől pedig közös elemeket is tartalmaznak. Így például mind a három nézet valamiféle érzéktartományokon átívelő közös tulajdonságon vagy megfelelésen alapul. A metaforikus nézet középpontjában a két distinct érzéktartomány közötti hasonlóságok megtalálása, kiválasztása és kiemelése áll. Barcelona metonimikus nézete szerint a szinesztéziás metaforában résztvevő érzékterületeket előbb mindenképpen metonimikusan kell perspektivizálnunk és konceptualizálnunk ahhoz, hogy egyáltalán metaforikus viszonyba léphessenek egymással. Míg a szó szerinti nézet azt állítja, hogy az érzékeléshez kötődő melléknévek számottevő része alapvetően multiszenzoros, azaz olyan jelentéssel bír, amely egyszerre több érzékterületre is vonatkozik, így tulajdonképpen ez a nézet is olyan tulajdonságokon alapul, amelyek több érzékterületben is közősek.

Meglátásom szerint azonban vannak olyan szinesztéziás kifejezések is, amelyek ezektől némiképp eltérően működnek, és egyértelműen metonimikusnak tekinthetők. Ugyanis ezek a kifejezések nem érzéktartományok közötti megfeleléseken vagy több érzéktartományban is közös tulajdonságokon alapulnak, hanem (a) két különböző érzékterülethez tartozó inger együttes előfordulásán és/vagy (b) két azonos érzékterülethez tartozó inger hasonlóságán. Más szóval a metonimikus szinesztéziás kifejezésekben egy entitás egyik érzékelhető tulajdonságát ugyanazon entitás egy másik érzékelhető tulajdonságával vagy egy másik, vele együtt előforduló vagy hozzá az adott tulajdonság tekintetében hasonló entitás egyik érzékelhető tulajdonságával jellemezzük.

A szinesztéziás kifejezések esetében együttes előfordulás alatt a különböző érzékterületeken keresztül beérkező információk egyidejű érzékelését értem, más szóval két észlelet egyszerre van jelen egy adott szituáció nyelvi és fogalmi leképezésében. Az együttes előfordulás egyik legnyilvánvalóbb esete, ha az ingerforrás több érzéktartományban is jellemezhető, mint például a *pázsit zöld illata* kifejezésben, ahol a szaginger forrása (PÁZSIT) egyszerre a vizuális inger forrása is (ZÖLD). Ebben az esetben az ingerforrás egyik vizuális tulajdonságát „vesszük kölcsön” ugyanazon ingerforrás szagláshoz kötődő tulajdonságainak jellemzéséhez. Hasonló folyamattal találkozhatunk az alábbi irodalmi példákban is.

- (1) Annak a háznak ablaka előtt messze virító kecses orgonák illatoztak. Csillag Sándort elfogta a vágy, hogy egy ilyen orgonás ablakú szobában ébredhessen reggelként, s amint ágyából feltápáskodván kitárja az ablakokat, beszívhatta **a mély lila illatot**. (Vámos 2000: 249)
- (2) Valahonnan **melegebb illatok** is jönnek: tészta sült. (Updike 1973: 106)
- (3) A hátsó udvaron disznóvér **meleg szaga** és füst szállt [...] (McCullers 1973: 131)
- (4) Néha füstszag érződött, és a kávéház mögötti flekkensütőn lassan készülő hús **meleg, tömény illata**. (McCullers 1973: 133)
- (5) Szívesen bandukolt végig az Apáca-utczán, hová a szél mindig elhozta a környékbeli kávémérések **ropogós szagát**. (Vámos: 249)

Az (1)-es példában az orgona illatát az orgona színe jellemzi. A (2-4) kifejezésekben a szaginger forrásának hőmérséklete aktiválja metonimikusan a szaginger egyik tulajdonságát, míg az (5)-ösben a kávémérésekben használt kávédarálók jellegzetes hangja szolgál a szaginger jellemzésére.

Más esetekben a szinesztéziás kifejezésben összekapcsolt érzéktartományok nem vezethetők vissza egy közös ingerforrásra, tehát ilyen értelemben függetlenek egymástól, mégis egyszerre fordulnak elő egy szituációban és annak nyelvi leképezésében:

- (6) Kolbászszaga volt a zenének.⁶
- (7) Már nem hallja a dübörgő várost, a kiabálást és dudaszót felváltja a belső udvarok **hűvös csendje**. (N. Tóth 2015: 41)

A (6)-os példa egy komolyzenei hangversenyről írott beszámoló címe, melyben a szerző dicséri a zenét, azonban arra panaszkodik, hogy a mellette ülő lehelete átható fokhagymás kolbászszagot árasztott, tönkretéve ezzel a zenei élményt. Jelen esetben a zenét nem konceptualizáljuk metaforikusan, mintha rendelkezne a szaglás révén észlelhető tulajdonságokkal, és a kolbászszagát sem terjesztjük ki metaforikusan bizonyos auditív tulajdonságok jellemzésére, ugyanis nem találunk közös tulajdonságokat a KOLBÁZSZSAG és ZENE fogalmi tartományában, melyeket leképezhetnénk egymásra. A kifejezés tapasztalati alapja egyszerűen a szaglás és a hallás érzéktérületéhez tartozó ingerek együttes jelenléte egy adott helyzetben. Ugyanez vonatkozik a (7)-es példára is, mely egy budapesti belső udvarok fényképeit bemutató kiállítás kritikájából származik. Bárki, aki már járt egy fővárosi ház belső udvarán, megtapasztalhatta, hogy hűvösebbek és csendesebbek, mint az utca. Itt a hűvös és a csend együttes előfordulása teszi lehetővé, hogy előbbi metonimikusan jellemezze az utóbbit.

Végezetül pedig találkozhatunk olyan szinesztéziás kifejezésekkel is, melyek két különböző forrásból származó inger érzéktérületen belüli hasonlóságán alapulnak. Erre láthatunk példát az alábbi mondatban:

- (8) Az aransárga bornak **édes** karakterű **illata** van birsalmasajttal és érett almával.⁷

⁶ Forrás: <https://figaro.reblog.hu/itt-jart-daniel-harding-es-a-londoni-szimfonikusok> (2022.08.29.)

⁷ Forrás: <https://vinoport.hu/borbar/kiralyleanyka-2007/196> (2022.08.29.)

A hasonlóságot hagyományosan a metafora tapasztalati-érzékelési alapjának szokták tekinteni. Ugyanakkor a (8)-as példában a bor (a szaginger forrása) nem úgy jelenik meg metaforikusan, mintha birsalmasajt vagy érett alma lenne (hasonló szaginger forrásai), a BOR fogalmát tehát nem értelmezzük metaforikusan a BIRSALMASAJT vagy az ÉRETT ALMA fogalmán keresztül, pusztán az köti össze őket, hogy a szaguk tekintetében többé-kevésbé hasonlónak érzékeljük őket. Ez az érzéktartományon belüli hasonlóság pedig csökkenti a fogalmi távolságot a három szagforrás között, fogalmilag érintkezővé teszi őket. A (8)-as példában tehát a birsalmasajt és az érett alma ízét használjuk metonimikusan a hasonló szagú bor illatának jellemzésére: a bornak olyan az illata, mint a birsalmasajtnak és az érett almának, utóbbiak íze édes, így ez az ízbeli tulajdonság jellemezheti a bort is a szaglás érzéktartományában.⁸ Az ilyen típusú szinesztéziás metonimikus kifejezések tehát egyszerre alapulnak együttes előforduláson és érzéktartományon belüli hasonlóságon.

7 Konklúzió

A jelen dolgozat a szinesztéziás kifejezések fogalmi háttérének feltárásához kívánt hozzájárulni a maga szerény keretei között. Ennek érdekében rövid áttekintést nyújtott a versengő elképzelésekről a kérdéskört illetően. A metaforikus, a metonimikus és a szó szerinti nézet tárgyalásának nyilvánvalóan nem lehetett célja, hogy azokat egymással megbékítse, vagy valamilyen módon azok szintézisét nyújtsa. Ugyanakkor az sem volt célom, hogy bármelyiket is elvessem, hiszen mindhárom megközelítésnek megvannak a maga erényei, és mind a három szolgál kifejezetten értékes meglátásokkal a szinesztéziás kifejezések fogalmi háttérével kapcsolatban.

Célom pusztán az volt, hogy rámutassak, a szinesztéziás kifejezések fogalmi motivációjukat és háttérüket tekintve jóval változatosabbak, mint azt általában feltételezik. Megítélésem szerint a szó szerinti, a metonimikus és a metaforikus nézet nem zárja ki egymást kölcsönösen. A szinesztéziás kifejezések rendkívül heterogén csoportja inkább egy olyan kontinuum mentén rendezhető alcsoportokba, mely a monoszém, szó szerinti esetektől (pl. *finom érintés/íz/illat/dallam*) a tisztán metonimikus kifejezéseken át (pl. *az étcsokoládé édeskes-kesernyész illata*) a metonimikusan motivált metaforákon (pl. *meleg/harsány színek*) keresztül egészen a tisztán metaforikus esetekig (pl. *bársony nesz*) húzódik. Ráadásul az is előfordulhat, hogy egy-egy kifejezést a metonímia és a metafora együtt, egymással interakcióba lépve motivál. Ebben a megközelítésben tehát a szinesztéziás kifejezések változatossága nem ragadható meg egyetlen egységes megközelítésben, fogalmi háttérük pedig nem redukálható egységesen egyetlen fogalmi műveletre sem.

Dolgozatom utolsó részében pedig az említett kontinuum azon területére koncentráltam, ahol a tisztán metonimikus esetek helyezkednek el. Az ide sorolt kifejezésekben nem játszik szerepet semmilyen érzékterületen átívelő hasonlóság (szemben a metaforikus nézettel vagy éppen Barcelona metonimikus nézetével), de egyszerre aktiválódik két érzéktartomány (szemben a szó szerinti nézettel). Tapasztalati alapjuk pedig a különböző érzékterületekhez tartozó ingerek együttes előfordulásában és/vagy két inger érzékterületen belüli hasonlóságában keresendő.

⁸ Természetesen a szóban forgó bor is lehet édes az ízét tekintve, ebben az esetben szintén a fentiekhez hasonló, ingerek együttes előfordulásán alapuló metonimiával lenne dolgunk. Ugyanakkor a borok íze általában összetettebb, mint pusztán egy-egy alapíz, ennek megfelelően a borleírásokban is komplexebben szokták jellemezni ízüket.

Irodalom

- Barcelona, A. (2003a): On the plausibility of claiming a metonymic motivation for conceptual metaphor. In: Barcelona, A. (ed.): *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 31–58. <https://doi.org/10.1515/9783110894677.31>
- Barcelona, A. (2003b): Clarifying and applying the notions of metaphor and metonymy within cognitive linguistics: An update. In: Dirven, R. & Pörings, R. (eds.): *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 207–278. <https://doi.org/10.1515/9783110219197.2.207>
- Barcelona, A. (2011): Reviewing the properties and prototype structure of metonymy. In: Benczes, R., Barcelona, A. & Ruiz de Mendoza Ibañez, F. J. (eds.): *Defining metonymy in cognitive linguistics: Towards a Consensus View*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 7–57. <https://doi.org/10.1075/hcp.28.02bar>
- Barcelona, A. (2014): Metonymy is not just a lexical phenomenon: On the operation of metonymy in grammar and discourse. In: Johannesson, N.-L. & Minugh, D. C. (eds.): *Selected Papers from the 2008 Stockholm Metaphor Festival*. Stockholm: Stockholm University Press, 13–46. Online: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:707900/INSIDE01> (2022.10.21.)
- Cacciari, C. (2008): Crossing the senses in metaphorical language. In: Gibbs, R. W. Jr. (ed.): *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 425–443. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511816802.026>
- Dirven, R. (1985): Metaphor as a basic means of extending the lexicon. In: Paprotté, W. & Dirven, R. (eds.): *The Ubiquity of Metaphor: Metaphor in Language and Thought*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 85–119. <https://doi.org/10.1515/9783111647425-002>
- Fishman, A. (2022): The picture looks like my music sounds: Directional preferences in synesthetic metaphors in the absence of lexical factors. *Language and Cognition* 14.2, 208–227. <https://doi.org/10.1017/langcog.2022.2>
- Grossenbacher, P. & Lovelace, C. T. (2001): Mechanisms of synesthesia: Cognitive and physiological constraints. *Trends in Cognitive Sciences* 5.1, 36–41. [https://doi.org/10.1016/S1364-6613\(00\)01571-0](https://doi.org/10.1016/S1364-6613(00)01571-0)
- Ibarretxe-Antuñano, I. (1999a): *Polysemy and Metaphor in Perception Verbs: A Cross-Linguistic Study*. Kiadatlan PhD-disszertáció. University of Edinburgh. Online: https://era.ed.ac.uk/bitstream/handle/1842/22334/IbarretxeAntunanoBI_2000redux.pdf?sequence=1&isAllowed=y (2022.10.21.)
- Ibarretxe-Antuñano, I. (1999b): Metaphorical mappings in the sense of smell. In: Gibbs, R. W. Jr. & Steen, G. J. (eds.): *Metaphor in Cognitive Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 29–45. <https://doi.org/10.1075/cilt.175.03iba>
- Ibarretxe-Antuñano, I. (2019): Perception metaphors in cognitive linguistics: Scope, motivation, and lexicalization. In: Speed, L. J., O'Meara, C., San Roque, L. & Majid, A. (eds.): *Perception Metaphors*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 43–64. <https://doi.org/10.1075/celcr.19.03iba>
- Julich, N. (2019): Why do we understand music as moving? The metaphorical basis of musical motion revisited. In: Speed, L. J., O'Meara, C., San Roque, L. & Majid, A. (eds.): *Perception Metaphors*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 165–184. <https://doi.org/10.1075/celcr.19.09jul>

- Kövecses, Z. (2002): *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Kövecses, Z. (2019): Perception and metaphor: The case of smell. In: Speed, L. J., O'Meara, C., San Roque, L. & Majid, A. (eds.): *Perception Metaphors*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 327–346. <https://doi.org/10.1075/celcr.19.16kov>
- Kumcu, A. (2021): Linguistic synesthesia in Turkish: A corpus-based study of crossmodal directionality. *Metaphor and Symbol* 36.4, 241–255. <https://doi.org/10.1080/10926488.2021.1921557>
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980): *Metaphors We Live By*. Chicago: The University Press of Chicago. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226470993.001.0001>
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1999): *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.
- Levinson, S. C. & Majid, A. (2014): Differential ineffability and the senses. *Mind & Language* 29.4, 407–427. <https://doi.org/10.1111/mila.12057>
- O'Meara, C., Speed, L. J., San Roque, L. & Majid, A. (2019): Perception metaphors: A view from diversity. In: Speed, L. J., O'Meara, C., San Roque, L. & Majid, A. (eds.): *Perception Metaphors*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1–16. <https://doi.org/10.1075/celcr.19.01ome>
- P. Dombi, E. (1974): Synaesthesia and poetry. *Poetics* 3.3, 23–44. [https://doi.org/10.1016/0304-422X\(74\)90021-7](https://doi.org/10.1016/0304-422X(74)90021-7)
- Panther, K.-U. & Thornburg, L. L. (2007): Metonymy. In: Geeraerts, D. & Cuyckens, H. (eds.): *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. New York: Oxford University Press, 236–263. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199738632.013.0010>
- Paradis, C. (2015): Conceptual spaces at work in sensory cognition: Domains, dimensions and distances. In: Gärdenfors, P. & Zenker, F. (eds.): *Applications of Geometric Knowledge Representation*. Berlin: Springer, 33–55. https://doi.org/10.1007/978-3-319-15021-5_3
- Paradis, C. & Eeg-Olofsson, M. (2013): Describing sensory experience: The genre of wine reviews. *Metaphor and Symbol* 28.1, 22–40. <https://doi.org/10.1080/10926488.2013.742838>
- Prandi, M. (2017): *Conceptual Conflicts in Metaphor and Figurative Language*. New York/London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315208763>
- Rakova, M. (2003): *The Extent of the Literal: Metaphor, Polysemy and Theories of Concepts*. London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230512801>
- Sadamitsu, M. (2000): A cognitive account on synaesthesia. *OUPPEL* 6, 115–130. <https://doi.org/10.18910/72934>
- Sadamitsu, M. (2003): Synaesthesia re-examined: An alternative treatment of smell related concepts. *Osaka University Papers in English Linguistics* 8, 109–125. <https://doi.org/10.18910/72924>
- Shen, Y. (1997): Cognitive constraints on poetic figures. *Cognitive Linguistics* 8.1, 33–71. <https://doi.org/10.1515/cogl.1997.8.1.33>
- Shen, Y. (2008): Metaphor and poetic figures. In: Gibbs, R. W. Jr. (ed.): *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 295–307. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511816802.019>
- Strik Lievers, F. (2015): Synaesthesia: A corpus-based study of cross-modal directionality. *Functions of Language* 22.1, 69–94. <https://doi.org/10.1075/foL.22.1.04str>
- Strik Lievers, F. (2017): Figures and the senses: Towards a definition of synaesthesia. *Review of Cognitive Linguistics* 15.1, 83–101. <https://doi.org/10.1075/rcl.15.1.04str>

- Strik Lievers, F. (2018): Synaesthesia and other figures: What the senses tell us about figurative language. In: Baicchi, A., Dignonnet, R. & Sandford, J. L. (eds): *Sensory Perceptions in Language, Embodiment and Epistemology*. Berlin: Springer, 193–207.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-91277-6_11
- Strik Lievers, F., Huang, C.-R. & Xiong, J. (2021): Linguistic synaesthesia. In: Wen, X. & Taylor, J. R. (eds.): *The Routledge Handbook of Cognitive Linguistics*. New York/London: Routledge, 372–383. <https://doi.org/10.4324/9781351034708>
- Taylor, J. R. (2003): *Linguistic Categorization: Prototypes in Linguistic Theory*. Oxford: Clarendon Press.
- Ullmann, S. (1951). *The Principles of Semantics*. Oxford: Basil Blackwell.
- Vogt, S. (2013): Die Analyse ‘synästhetischer’ Metaphern mittels Frames. *metaphorik.de* 23, 19–48. Online: https://www.metaphorik.de/sites/www.metaphorik.de/files/journal-pdf/5_vogt_neu_mit_abb.pdf (2022.10.21.)
- Williams, J. M. (1976): Synaesthetic adjectives: A possible law of semantic change. *Language* 52.2, 461–478. <https://doi.org/10.2307/412571>
- Winter, B. (2019): Synaesthetic metaphors are neither synaesthetic nor metaphorical. In: Speed, L. J., O’Meara, C., San Roque, L. & Majid, A. (eds.): *Perception Metaphors*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 105–126. <https://doi.org/10.1075/ceclr.19.06win>
- Yu, N. (2003): Synesthetic metaphor: A cognitive perspective. *Journal of Literary Semantics* 32.1, 19–34. <https://doi.org/10.1515/jlse.2003.001>
- Yu, X. (2012): On the study of synesthesia and synesthetic metaphor. *Journal of Language Teaching and Research* 3.6, 1284–1289. <http://dx.doi.org/10.4304/jltr.3.6.1284-1289>
- Zhao, Q., Ahrens, K. & Huang, C.-R. (2022): Linguistic synesthesia is metaphorical: A lexical-conceptual account. *Cognitive Linguistics* 33.3, 553–583. <https://doi.org/10.1515/cog-2021-0098>

Dr. Tóth Máté
 Debreceni Egyetem
 Germanisztikai Intézet
 H-4002 Debrecen
 Pf. 400
 toth.mate@arts.unideb.hu